

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI A1 DERSİ UZUN TEZİ

AŞKLA GELEN KAÇINILMAZ SON

Rehber Öğretmen: Fatma Sever

Öğrencinin Adı: Başak

Öğrencinin Soyadı: Keskin

Diploma Numarası: D1129057

Sözcük Sayısı:3976

Araştırma Konusu: Mehmet Rauf'un "Eylül" ve Johann Wolfgang Von Goethe'nin "Genç Werther'in Acıları" adlı romalarında aşk olgusunun bireylerde oluşturduğu çatışmaların incelenmesi

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Diploma Programı bitirme tezi olarak hazırlanan bu çalışmada Mehmet Rauf'un "Eylül" ve Johann Wolfgang Von Goethe'nin "Genç Werther'in Acıları" adlı romanlarında aşk olgusunun bireylerde oluşturduğu çatışmalar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Bu bağlamda çalışmada tekdüze ve kurumsal yapılar içerisinde bireylerin arayış içine girmeleri ve bu arayışların aşk olgusu ile karşılanması durumundan yola çıkılarak, aşk olgusunun bireyleri sürüklediği çatışmalar üç alt başlıkta, bireyin iç çatışması, birey-toplum çatışması ve birey-birey çatışması, incelenmiştir.

Tezin ön çalışmasında yapıtlar ayrıntılı olarak değerlendirilmiş, konuyla ilgili çalışmalar gözden geçirilmiş ve yapıtların oluşturulduğu döneme ait araştırma yapılmıştır.

Çalışmanın giriş bölümünde yapıtlar ve yazarları, etkilendikleri dönem ve akımlar, aşk olgusunun yansıtılma biçimi; "Aşkla Gelen Çatışma" adlı başlıkla da çalışmanın nasıl bölümlendiği ve bölümlenmelerdeki aşk olgusunun önemi açıklanmıştır. Yapıtlardaki bireylerin psikolojik durumları ve bu durumların bireylerin davranışlarına yansımaları değerlendirilmiş, bu değerlendirmeler sonucunda aşk olgusunun bireyler üzerindeki etkileri ortaya çıkarılmıştır.

İçindekiler

GİRİŞ	4
1. AŞKLA GELEN ÇATIŞMA	7
1.1 BİREYİN İÇ ÇATIŞMASI	9
1.2 BİREY-TOPLUM ÇATIŞMASI.....	14
2.3 BİREY- BİREY ÇATIŞMASI	18
SONUÇ	20
KAYNAKÇA	22

GİRİŞ

Yapıtlarda aşk, evrensel bir olgu olarak günümüze kadar farklı temalarla ve konularla harmanlanarak, farklı edebi akımlardan etkilenecek yapıtlarda öznel olarak işlenmiş olan ve ele alınma geçerliliğini günümüzde de koruyan bir olgudur. Yapıtlarda aşk, yaratılan karakterlerin duygu dünyalarında farklı biçimlere sokulur, farklı anlamlar kazanır. Aşkın kazandığı anlamlar kendisini yüceltecek, ulaşılamaz kılacak ve bireylerin ruh dünyalarında büyük değişimler yaratacak niteliğe bürünür. Bu nedendir ki aşk, kimi zaman çaresi olmayan bir hastalığı, kimi zaman gerçek olamayacak kadar güzel bir rüyayı simgeler. İçerisinde bu kadar zıtlıklar barındıran bir olgunun bireyleri ikilem içerisine sürüklemesi, yaşanan düzenle zıtlıştırması olağan karşılanması gereken bir durumdur. Birçok yazarın yapıtlarındaki çatışma durumunu aşk olgusu çerçevesinde yaratmaya yönelmeleri de kaçınılmaz olmaktadır. Mehmet Rauf'un "Eylül" ve Goethe'nin "Genç Werther'in Acıları" adlı yapıtlarında okura yansıtılan çatışmalar da aşk olgusu üzerine temellenmektedir.

"Eylül" ve "Genç Werther'in Acıları" oluşturdukları toplum, zaman; etkilendikleri edebiyat akımları, anlatım biçimleri ve anlatıcı bakımından farklılıklar göstermektedirler, fakat ana izleğin şekillenmesi ve yansıtılması noktalarından birçok ortak noktalarının bulunması iki yapıtın aynı konu çerçevesinde incelenmesine olanak tanımaktadır. Mehmet Rauf'un Türk edebiyatının ilk psikolojik romanı olarak kabul edilen "Eylül"de, 19.yy İstanbul burjuvazisinin kapalı aile yapısında ve İstanbul'un halktan soyutlanmış dar çevresinde yaşanan gizli bir aşkın yarattığı çatışmaların insan ilişkilerine ve insanların duygu dünyalarına etkisini psikolojik açıdan incelemektedir. Yapıtın oluşturulmasında "*yaklaşık kırk yıllık Batılılaşma sürecinin çoğu zaman birbiriyle çelişen düşünceleriyle beslenen*"¹ Servet-i

¹ Emile Zola'nın Therese Raquin ve Mehmet Rauf'un Eylül Romanlarındaki Evlilik, Aldatma, Pişmanlık konularının Analitik Olarak Karşılaştırılması, Özgür Çolak, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karşılaştırılmalı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, Mayıs, 2007

Fünun döneminin etkisi vardır. Goethe ise “Genç Werther’in Acıları” adlı yapıtında Avrupa’da yayılan Romantizm akımının öncülüğünde ve Almanya’da ortaya çıkan Sturm und Drang(Fırtına ve Coşku) döneminin etkisinde, mektup tarzında, Alman burjuvazisiyle ve genel olarak zamanın Almanya’sıyla çatışan bir bireyin yaşadığı gizli aşkının yarattığı çatışmaları şiirsel ve lirik bir dille konu etmektedir.

Her iki yapıtın anlatımı da etkilendikleri edebi akımlar çerçevesinde şekillenmiştir ve bu bağlamda benzerlikler göstermektedir. Olay örgüsü yerine ruhsal çözümlerinin ağır bastığı yapıtlarda, uzun doğa betimlemeleri ortak olarak yer almaktadır. Werther duygularını ”*Tabiat sonbahara doğru yönelince benim de içim de ve çevremde her şey solmaya başlıyor. Ağaçların yaprakları dökülünce benim de kolum kanadım kırılıyor*”(Goethe, 103). cümleleriyle, duygularının yansımaları doğadan örneklerle anlatırken, Suat da “*İşte benim eylülüm diyordu. Eylül... Henüz renk ve kokular tamamen kaybolmamış fakat baharın renkleri hissedilmez bir şekilde geri gelecekmış gibi görünse de hemen yine kararan hırçın bir tavırla soluyordu*”(Mehmet Rauf, 248). açıklamasını yaparak ruh dünyasını mevsimsel bir izlek ile betimlemiştir. Bu kullanımlar ortak izlek olan aşkı ve bireylerin aşk yüzünden sürüklendikleri çatışmaları derinleştirmekte ve etkili kılmaktadır.

“Eylül”de, Süreyya ile evli olan Suat’ın ve Süreyya’nın yakın arkadaşı Necip’in çıkmaza sürüklenen aşkları konu edilir. Aşkın algılanması ve yaşanması Suat ve Necip tarafından iki farklı bakış açısıyla yansıtılır. Bu farklı iki karakterin duygusal dünyalarının aynı yoğunlukta çaprazlama bir şekilde sunulduğu görülür. Her iki birey için de aşkın farkındalığına varılması sorgusal düz bir süreç içerisinde gerçekleşir; fakat aşkın farkındalığına ulaşıldığında bu süreç yerini hassas, duygusal ve döngüsel bir sürece bırakır. Bu döngüsel süreçte her iki bireyin de çözümsüzlüğe sürüklendiği görülür. Her iki birey de bu süreçlerden geçmekte, fakat

süreçlerin geçirilme şekilleri, bu süreçte yaşanan duygusal gelgitler ve ikilemler farklılıklar göstermektedir. Gösterilen farklılıklar üzerinden yan iletiler sunulmakta ve özellikle kadın sorunsalı yapıtta önemli yer tutmaktadır:

“Yazdığı romanlarda aşk çerçevesinde kadını, kadının sosyal hayattaki yerini, kadın problemlerini anlatan Mehmet Rauf romanlarının merkezine hep kadınları koymuş, olayları kadınların etrafında geliştirmiştir.”²

Genç Werther’in Acıların’da ise Albert’in nişanlısı olan Lotte’nin ve Albert’in arkadaşı Werther’in çözüme kavuşamayan aşkları anlatılır; fakat bu yapıtta bireyin aşkla mücadelesi sadece Werther tarafından yansıtılır. Birinci tekil kişi ağzından dinlediğimiz bireyin aşkı yaşama süreci, ‘Eylül’ romanıyla benzerlik göstererek, döngüsel bir yapı ile sunulur. Bireyin aşkı kutsal, ilahi bir aşk şeklinde yansıtılır ve bu aşka ulaşamamanın sebep olduğu duygusal zayıflık bireyi çatışmalara sürükler.

“Eserde üç anlatım katmanı vardır. Bunlardan birincisi Werther’in Wilhelm’e yazdığı mektuplardır. Bu mektuplar karşılıklı yazışma şeklinde değil tek yönlüdür. İkinci katmanı ise derleyenin girişteki önsözü ve son bölümde önce araya girerek daha sonra Werther’in ortadan çekilmesiyle yaptığı “derleyenin notları başlığı altındaki yorumlar oluşturur.”³ Bu anlatım katmanlarının oluşturulma sırası Werther’in duygusal yoğunluğuyla paraleldir. Werther duygularına ve çatışmalarına yenik düştüğünde yazmayı bırakır ve “derleyenin notları araya girer”. Böylelikle Werther’in geçtiği döngüsel süreç ayrıntılı bir şekilde okura yansıtılmış olur.

² Mehmet Rauf Romanlarında Kadın, Bora Cemal Özdemir, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Haziran 2010

³ Genç Werther’in Acıları ve Gen. Werther’in Yeni Acıları Başlıklı Eserlerin İçerik ve Biçim Açısından Karşılaştırılması, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 22, Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Arak, 2007

Mehmet Rauf'un ve Goethe'in kurmaca gerçeklik içinde aşklarını istedikleri gibi yaşamak isteyen bireylerin ulaşılamazlıkla büyüyen aşkları yüzünden sürüklendikleri çatışmalar üç farklı alt başlıkta incelenebilir.

1. AŞKLA GELEN ÇATIŞMA

Çatışma yapıttaki heyecan ve merak ögesinin bozulmamasını sağlayan önemli bir kavramdır. Bireylerin kendileriyle, başka bireylerle ve toplumla zıt düşmelerinin altında yatan bir sebep veya birden çok sebep vardır. Bu nedensellikler kapsamında okura izlekler ve örtük iletiler sunulur. Genç Wertherin Acıları'nda ve Eylül'de yansıtılan sebep ise aşktır. Balzac aşk hakkında "*Aşk karşı duruldukça bütün bütün devleşir, her türlü engel, büyümesi için ona bir vesiledir.*" diyerek, aşkın doğasında zıtlaşma barındırdığını açıklamıştır. Bu zıtlığın aşkı yaşayanların duygu dünyalarına yansması da yapıtlardaki çatışmalara sebep oluşturmaktadır. Werther kendisiyle aşkı arasındaki engeli kabullenemese de, o duyduğu aşkla var olmaktadır. Werther bir sözünde "*Nasıl oluyor da insanı mesut eden şey aynı zaman da onun felaketinin de kaynağı oluyor?*" (Goethe, 66). diyerek zıtlığın aşkın doğasında olduğunu vurgulamaktadır. "Eylül" de de Necip karakteri için aşk "*Ah, ne rüya, ne acı bir rüya*" (Mehmet Rauf, 263). olarak betimlenmektedir.

Okur, yapıtta çatışmaları neden-sonuç ilişkisinde anlamlandırır. Yapıtlarda çatışmaların sonlandırılma biçimi, okurun anlamlandığı çatışmaların çözümlenmesi için cevaplar barındırır. Bu cevaplar bazen yapıttaki ana karakterlerin mutlu sona ulaşmalarıyla, bazen sıra dışı olayların çözümlenmesiyle, bazen ise ölümlerle sunulur. Genç Werther'in Acıları'nda ve Eylül'de aşk olgusu üzerine kurulmuş çatışmalar ölümle sonlandırılmıştır. Ölüm her iki yapıtta da çözümsüzlük içinde kaybolan bireyler için tek çözüm olarak gösterilmektedir. Ölüm, yaşanmak istenen; fakat yaşanamayan aşk olgusundan kaçış olarak da

değerlendirilebilir. Bu kaçış, aşkın yüceliğinin ve birey üzerinde yarattığı duygusal yoğunluğun dayanılmaz ağırlığının bir göstergesi olmakta, bireylerin aşkın doğasında bulunan zıtlıktan nasıl zarar gördüklerini kanıtlamaktadır. Genç Werther'in Acıları'nda Werther için ölmek korkulacak, tereddüt edilecek bir eylem olarak değil aşkın bir ögesi olduğundan dolayı yüceltilmesi, normal karşılanması gereken bir durum olarak gösterilir. Öyle ki "*Senin için ölmek, senin yolunda kurban olmak benim için ne bahtiyarlık, Lotte!*"(Goethe, 166). diyen Werther ölümlerle birlikte huzuru bulacağına işaret etmektedir. "Eylül"de ise ölümü tercih eden karakter Suat olarak okur karşısına çıkar. Suat için de aşkı için ölmek aşkın yüceliğine olan inançtan kaynaklanmaktadır. Aşkı "*Öldürerek, sarhoş ederek yakan, zevki ne kadar ani olursa o kadar insan tahammülünün ötesinde can yakan bir ateş*"(Mehmet Rauf, 398) olarak tanımlayan Suat yaşayamadığı bu "*ateşe*" layık bir son hazırlar ve "*Hiç olmazsa onun için ölmek de mi yoktu*"(Mehmet Rauf, 400). diyerek, "*ateş*" izliğine de gönderme yaparak, ateşler içinde yanarak hayatına son verir.

1.1 BİREYİN İÇ ÇATIŞMASI

Yapıtlarda diğer çatışmalara oranla daha çok karşılaşılan bireylerin kendileriyle mücadele içinde oldukları iç çatışmalardır. İç çatışmalar, yapıtın çözümlenmesinde önemli rol oynar; çünkü iç çatışmaların yansıtılması ile birlikte, ana karakterlerin psikolojik ve duygusal süreçlerinin anlaşılması kolaylaşır. Okur ana karakterleri daha yakından tanıma, özdeşim kurma olanağı bulur. “Eylül”de ve “Genç Werther’in Acıları”nda bireylerin aşka yaklaşımları, düşünceleri, duygusal ikilemleri aşamalı bir süreç içerisinde aktarılmıştır. Her iki yapıtta da iç çatışmanın ana etkeninin ahlaki değerler olduğu görülür ve iç çatışmayı tetikleyen diğer sebepler bu bağlamda ortaya çıkar.

“Eylül”de bireyin iç çatışmasının Suat ve Necip karakterleri cephesinden ayrı ayrı incelenmesi uygun olacaktır. İlk olarak Suat karakteri ele alındığında, Suat’ın yapıtta simgelediği kişiliğin, toplumun koşullarına göre, “ideal eş” tanımına uygun olduğu söylenebilir. Suat iyi kalpli, ailesine ve kocasına büyük bir sevgi ve saygıyla bağlı, çevresindekilere değer veren, hoşgörülü ve paylaşımcı biridir. Suat’ın bu karakteristik yapısı eşi Süreyya’yı üzmesini olanaksız kılmakta, bu nedenle Necip için duyumsadığı özel hisleriyle “ideal eş” portresi arasında sıkışıp kalmaktadır. Bu durum yapıtta Suat karakteri üzerinden sunulan iç çatışmaların temelini oluşturur. Suat, sevgi ve aşk arasındaki büyük farklılığı, Necip’e karşı hissettikleri ve onunla paylaştığı müzik aşkı ile Süreyya ile yaşadığı tekdüze, heyecanını kaybetmiş evlilikleri arasındaki uçurumu kabul ettiği zaman anlar. Bu farkındalık, onu Necip’e yaklaştırırken Süreyya’dan uzaklaştırmaktadır. Suat, bu bilinçsizce yaklaşımını ortadan kaldırabilmek için büyük çaba gösterir. Böylelikle iç çatışmaya sürüklenen Suat Necip’e karşı hissettiklerinin sebebini kendine itiraf edemezken, içinden çıkılmaz bir sorgulama sürecine girer. Neden Necip’i görünce aşırı mutlu olmaktadır? Neden Necip hastalandığında onu aşırı merak etmektedir? Tüm bu sorulara tam olarak yanıt

verememekte, fakat aslında yanıt vermek istememektedir. Aşkını itiraf edememenin veya başka bir açıdan, etmek istememenin yarattığı duygusal karışıklık; korku ve endişe ile harmanlanıp Suat'ın iç çatışmasının büyütmeindedir. Ayrıca Suat'ın, aşkın yaşadığı ikilemlerin ana sebebi olduğunun farkına varması da iç çatışmanın artmasına sebep olur:

“... bunun asıl sebebinin aşk olduğunu görerek onun ne hain, ne çaresiz, ne yırtıcı bir yara olduğunu kabul etmek zorunda kalıyor ve boynunu bükerek onun elinde ezileceğini, paramparça olacağını bilmenin verdiği korkuyla harap oluyordu” (Mehmet Rauf, 266).

Suat için Necip sadece aşkın anlamının farkındalığını hayatına sokan biri değil, aynı zamanda yeni farkındalıkların kapısını da açan bir etkidir. Suat, Necip'ten sonra hayatına ve çevresindekilere karşı eleştirel bir bakış açısı kazanmış, hayatına dair sorgulamalara yönelmiştir. İlk olarak evliliğini sorgulayan Suat, bu başlangıç noktasıyla hayatının anlamını ve amacını da sorgulamaya başlar. *“Bir gün hayat sona erecekse, neden insanlar istediklerini yaşamazlar?” Yeni bir başlangıç yapmak imkansız ise neden hayatımda değişiklik yapamıyorum?”* soruları Suat'ın yaşama dair sorgulamalarının temelini oluşturuyor denebilir. Aşkın kilit noktası olduğu çatışmalar ve sorgulamalar sürecinde, Suat duygularını paylaşmadığı ve hayatında değişim yaratamadığı için duygusal yorgunluğa sürüklenir.

Yapıttaki Necip karakteri evliliğe karşı sert tavrı olan, fakat bu düşüncesini Suat'ın ve Süreyya'nın evliliğini gözlemledikten sonra değiştiren, hayatını eğlencelerle, yeni heyecanlarla geçiren, kısaca Suat'ın tekdüze yaşamının tersine inişli çıkışlı bir hayat yaşayan biridir. Necip, aşkın temellerini Suat'a karşı duyduğu büyük saygı ile atar. Necip beslediği bu saygıyı Suat'ın tanıdığı kadınlardan çok farklı olduğunu anlayarak arttırmakta ve bilinçsizce Suat'a karşı saygı kavramının dışında daha özel duygular hissetmeye başlamaktadır. Suat karakterinde de olduğu gibi bireyin iç çatışması bu *“özel duyguların”*

farkındalığına varıldığı zaman ortaya çıkmaktadır. Necip, için asıl ikilem aşkını yaşamak istemesi ile Suat'ın iyi kalpli ve saf kadın imgelemine kirletmek istememesi arasında oluşmaktadır. Necip bu ikilemini “...*tertemiz ruhuna tutkun olduğu bu saygıdeğer kadını kirletecek, dile düşürecek, rezil kepaze edecekti, değil mi? Ama niçin?*”. diyerek aktarmaktadır. Her ne kadar bu ikilemden kurtulamıyor olsa da Necip hem Suat'ın hem de kendi hayatındaki değişikliklere zemin hazırlayan asıl etkendir. Süreyya'nın en yakın arkadaşı olmuş, Suat'ın Süreyya ile paylaşmadığı özel ilgi alanı olan müzikle Suat'a yakınlaşmış, kısaca Suat'ın ve Süreyya'nın evliliklerinin vazgeçilmez bir parçası olmuştur: “*Necip bu hayatın bir başka neşesi oluyordu*”(Mehmet Rauf, 76). alıntısı Necip'in vazgeçilmezliğinin bir göstergesi sayılabilir. Suat'ı ve Süreyya'yı tekdüze yaşamlarından kurtaran Necip'in Suat'a aşık olması, onu ne kadar uzaklaşmaya, kaçışa itse de, bu durum hem Süreyya'nın hem de Suat'ın Necip'e olan bağlılıklarının gittikçe artmasıyla olanaksızlaştırılmıştır. Kaçamamasının bir başka sebebe ise kendisidir. Necip, nereye giderse gitsin duygularından kaçamayacağını anlamış ve Suat'tan uzak olduğunda daha çok acı çektiğinin farkına varmıştır. Kısacası Necip, Suat'a yakın da olsa, uzak da olsa kendisini iç çatışmanın içinde bulmaktadır. Necip'in iç çatışmasını artıran bir başka neden ise duygularını kontrol altına almak için çok çaba sarf etmesidir. Hem aşkını saklamak ve duygularını dizginlemek için hem de Suat'ın Süreyya'ya ait olduğu düşüncesinden dolayı duyduğu kıskançlık duygusunu bastırmak için çaba göstermektedir: “*Suat'ın ruhundan bir zerrenin bile Süreyya'ya duyduğu ilgiyi hissetse kalbini tırmalayan bir acı duyuyordu. Bu bir kıskançlık mıydı? Dudakları acıyla kıvrılarak “Bir bu eksikti diyordu*”(Mehmet Rauf, 147). cümlesinde Necip'in iç çatışmasının sebeplerinden birinin, kıskançlığın, farkına varması olarak görülebilir. Sonuç olarak yapıtta Necip karakterinin duygularıyla yüzleştirilmesi ve bu yüzleşme sonucunda bireyin çözümsüzlük ve iç çatışmaya sürüklenmesi görülür.

Genç Werther'in Acıları adlı yapıt ele alındığında ise Eylül'de Suat ve Necip karakterleri üzerinden görülen aşamalı iç çatışmanın yaşanma sürecinin, Werther karakteri üzerinden incelenmesi uygun olacaktır.

Werther karakteri ruhsal olarak içe dönük ve bu nedenle fazlaca duygusal bir yapıya sahiptir. Toplum yapısına ve insanlara karşı fazlaca eleştirel bir bakış açısına sahip olması, onun toplumdaki soyutlanmış bir görünüm çizmesine sebep olur. Bu soyutlanmış görünüm yapısı Werther'in iç çatışmaya sürüklenmesini hızlandıran bir etkidir. Werther'in ilgiye muhtaç ve fazlaca duygusal yapısı ele alındığında ise çevresindeki insanlardan kolayca etkilenmesinin normal bir durum olduğu sonucu çıkarılabilir. Bu bakımdan, alışmaya çalıştığı yeni sosyal çevresinde tanıştığı "Lotte" karakterine karşı bağlılığının ve ilgisinin hızlı bir şekilde ortaya çıktığı da görülebilir. Lotte karakterinin nişanlısının, Albert'in, olması Werther'in aşkının karşılaştığı temel engeldir. Bu engele rağmen Werther'in duygusal yapısı Lotte'nin kendi gözünde ilahileştirilmesini olanaklı kılmakta ve Werther için Lotte mükemmeliyeti ve aşkı simgeleyen bir ruh olmaktadır. Lotte'nin mükemmeliyeti ve bununla birlikte gelen ulaşılamaz oluşu Werther'in aşkının yücelmesine sebep olurken, bir yandan Werther'in canını yakmaktadır.

Necip karakterinin olduğu gibi Werther'in aşkının da temeli büyük bir hayranlığa ve saygıya dayanmaktadır. İlk görüşte gelişen bu hayranlık, Werther'in Lotte'yi sürekli gözlemlemesiyle ve sürekli onunla birlikte vakit geçirmesiyle artarak yerini aşka bırakır. Yapıtta Lotte'nin her davranışının idealize edilmesi, Werther'in Lotte'ye karşı geliştirdiği bakış açısını açıkça belirtmektedir. Werther Lotte'nin yaptığı her şeyi yüceltirken, bir yandan onsuz yapamayacağı düşüncesini oluşturur. "*Lotte yukarı çıkınca ümmetinin günahlarını affettiren bir peygamberin huzurundaymışım gibi önünde secde etmek istedim*" (Goethe, 45). Werther'in

gözünden Lotte'nin sadece yüceltilmediği, aynı zamanda kusursuzluğunu belirtmek amacıyla ilahileştirildiği de görülür. Werther'in gözlemlerindeki bu abartmalar ve Lotte'yi kafasında şekillendirme biçimi, aslında Werther'in iç çatışmasının temelini oluşturur. Werther hayatının merkezine aşkı koyarak, aşkı hayat amacı yaparak, aslında aşkı kendi hayatı ve ruh dünyası için tehlikeli bir yöne sokmaktadır. Bu tehlikenin farkına varan veya bir bakıma varmaktan korkan Werther'in, Lotte'nin aşkına ulaşmak ile ulaşmamak arasında kalan bir ikileme sürüklendiği görülür. *“Bahtiyarlık da bir aldaniş mı dersin, Willheim?”*(Goethe, 50). cümlesinden Werther'in duygularına yönelik bir sorgulama içine girdiği anlaşılabilir. Lotte'ye karşı hissedilen aşk ve bağlılığın sonucunun kötü sonuçlanacağı *“Büyük annem Mıknatıslı Dağın masalı anlatırdı. Bu dağa yaklaşan gemilerin demire ait nesi varsa birden sökülür (...) Zavallı gemiciler (...) .yığılan tahtaların arasında boğulup kalırmış”*(Goethe, 53). alıntısında kullanılan *“mıknatıslı dağ”* ile *“gemicilerin boğulup kalması”* arasındaki ilişkinin Lotte ile Werther arasındaki ilişkiyle özdeşleştirilmesiyle anlatılır. Werther'in *“çılgınlık”, “sonu gelmez kara sevda”* diye nitelendirdiği aşk, bireyi psikolojik olarak çok yorar, bireyin duygusal dalgalanmalar yaşamasına sebep olur ve birey duygularından kaçmak ister. Bu kaçıışı Lotte'den uzaklaşmakta bulan Werther, bu kaçış sırasında ne kadar Lotte'den kaçsa da kendinden kaçamayacağını farkına varır. Kısaca Werther'in, aşkın kendisine geçici bir mutluluk dışında zarar vereceği düşüncesiyle ve duygularından kaçamayacağı gerçeğiyle çatışarak iç çatışma içerisine girer. Son olarak, Werther'in iç çatışmasına sebep olan etkenlerden biri de Werther'in yücelttiği aşkıyla, aşkının Lotte'ye vereceği zarar arasındaki ikilemdir. *“Onu lekelemek kaygısı bir duvar gibi karşıma dikiliyor”*(Goethe, 119). cümlesi Lotte'nin nişanlısı olmasına rağmen Werther'le aşk yaşamasının Lotte'nin ahlak anlayışının zarar göreceğini göstermekte ve bu düşünce Werther'i rahatsız etmektedir.

1.2 BİREY-TOPLUM ÇATIŞMASI

Yapıtların her bölümünde var olan bireyin iç çatışması bireyi toplumla çatışmaya götürmektedir. Her iki yapıtta da uzam betimlemelerinin az olduğu ve toplumun dar bir çevresinin yansıtıldığı görülür. Okur, toplum düzeni hakkındaki ipuçlarını gerçekçi bir toplum düzeni içerisinde oluşturulan karakterlerin içinde buldukları sosyal çevreyle olan ilişkilerini göz önünde bulundurarak çıkarır. Toplum düzeni ile bireylerin düşünce ve davranışları karşılaştırıldığında toplum-birey çatışması açıkça görülebilir.

“Eylül”de Suat ve Necip karakterleri için aşk ve aşkla birlikte gelen iç çatışmaları, içinde buldukları düzen hakkında sorgulamalara gitmelerinde iki farklı anahtar rolü üstlenmektedirler. Aşkın, bireylerin buldukları düzenden kaçışlarını ifade eden bir olgu olduğu söylenebilirken bir yandan da aşkın yarattığı iç çatışmaların yansımasının toplumla çatışma şeklinde ortaya çıktığı da belirtilebilir. Yapıtta, Suat ve Necip’in iki zıt hayatın içerisinde farklılık arayışına girmiş bireyler olarak, düzeni sorgulamaları onları birbirlerine daha çok yaklaştırmaktadır.

İlk olarak Suat’ın toplum içindeki yerine bakmak gerekir. Suat’ın, İstanbul’un aydın kesiminin kapalı bir aile yapısı içerisinde, sıradanlaşmaya başlamış klasik bir evlilik yaşantısında bir kadın imgesini oluşturduğu söylenebilir. Tekdüze bir yaşantı içerisinde ailesiyle ilişkilerini iyi tutmak için çaba göstermenin ve evliliğin hiyerarşik düzenine uymak zorunda olmanın Suat’ın bilinçaltında, bulunduğu düzene karşı bir zıtlasma oluşturduğu söylenebilir. Bu zıtlaşmanın Suat’ın bilinçaltından çıkması ise Necip’in onun hayatına girmesiyle olur. Necip’ten önce de Suat’ın sorgulamalarının olduğu; fakat bu sorgulamaların yine Suat tarafından farklı nedenler öne sürülerek sonlandırıldığı görülür. Bu sorgulamaların da Suat’ın bilinçaltında oluşan düşüncelere birer gönderme oldukları söylenebilir. “*Ve ilk*

günlerdeki ateş ve özlem bugün neredeyse tükenmişse de, anlayışlı ve düşünceli tüm kadınlar gibi, o da bu samimiyeti öncekilere tercih ederek tükenişin yol açtığı hüznü gidermeye çalışıyordu”(Mehmet Rauf, 8). cümlesi Suat’ın Süreyya ile olan evlilikleri hakkındaki düşüncelerini içermekte ve evliliğin eskimeye mahkûm olabileceğini göstermektedir. Evlilik kurumunun doğası gereği içerdiği zorunluluk ve hiyerarşik düzen, insan doğasındaki heyecan ve farklılık arayışıyla zıt düşmektedir. Jack Dominian evlilik için “Toplumlar eşlerin korunmasına ek olarak aynı amacı taşıyan, evlilik adı verilmiş sosyal bir yasa üretmiştir” şeklinde bir tanım yaparak evliliğin belirli kurallar çerçevesinde hiyerarşik bir düzene hapsedildiğini belirtmektedir.⁴ Buradaki hiyerarşi karı-kocanın rollerinin ve evlilik kurumundaki işlevlerinin farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Toplumda erkek egemen evliliklerin varlığını ve Suat’ın bu durumla çatışmasını Necip’in Suat’ın hayatına farklı bir yön vermesinden sonra görebiliriz. Suat’ın kocasıyla yaptığı ilk kavga ve bu kavgayla toplumdaki evlilik kurumunun yapısıyla çatışması Suat’ın “Koca denilen birinin haklı haksız keyfine esir olmaktan başka bir şey olmayan, mutluluğun ise onun her türlü hevesine kayıtsız şartsız esir olmaktan...”(Mehmet Rauf, 296) cümlesindeki evlilik tanımından anlaşılabilir. Evliliğe karşı geliştirilen bu zıtlığın temelinde Suat’ın Necip’e karşı olan aşkının da yadsınamaz bir etken olduğu söylenebilir; kısaca yapıtta toplum çatışmasının da aşk olgusu üzerine kurgulandığı görülür.

Necip ise hareketli bir hayat içerisinde güvendiği kadınlar tarafından ihanete uğramış, kullanıldığını hissetmiş bu nedenle kadın erkek ilişkilerine fazlaca eleştirel bir biçimde bakan; evlilik kurumuna karşı çıkan bir birey olarak okur karşısına çıkar. Necip hayatına giren birçok kadını sadece tensel özellikleri bakımından değerlendirmiş ve birçoğundan da zarar

⁴ Emile Zola’nın Therese Raquin ve Mehmet Rauf’un Eylül Romanlarındaki Evlilik, Aldatma, Pişmanlık konularının Analitik Olarak Karşılaştırılması, Özgür Çolak, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karşılaştırılmalı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, Mayıs, 2007

görmüştür. Bulunduğu sosyal çevrenin ikiyüzlü, çıkarı dayalı insan ilişkilerinden kurtulmak istemektedir. Bu nedenle Necip’te kendi hayat tecrübelerinden dolayı oluşan güven sorununun Suat’ın ve Süreyya’nın evliliklerini inceleyerek ortadan kalktığı görülür. Bir yandan hayran kaldığı Suat ve Süreyya arasındaki ilişki, bir yandan da Suat’a karşı duyduğu büyük aşk, toplumdaki ahlâk değerleriyle Necip’in çatışmaya girdiğini göstermektedir. Necip’in aşkı ile toplum düzeni arasında kalması, bireyi yeri geldiğinde aşk için her şeyi yapmaya hazır hale getirmekte, yeri geldiğinde ise bireyin ahlâki değerlerinin ağır basmasına sebep olmaktadır. *“Evet, namus, annesinden babasından duyduğu, (...) bütün insanlık kanunlarının direği esası olan namus... Namus herkesin söylediği ama kimsenin rast gelmediği bir kuş olmalı!”*(Mehmet Rauf, 280). cümlesinde Necip namusun toplumun en önemli değerlerinden biri olduğunu bildiği halde, *“kimsenin rast gelmediği bir kuş”* ile namus kavramını kendi bakış açısından yorumlayarak, bu kavramın toplumda yer edinmediğini belirtmektedir. Böylelikle Necip karakteri toplumun namus kavramıyla çatışan bir birey olarak görülebilir.

Suat’ın ve Necip’in toplumla uyumsuzluklarının nedenleri incelendiğinde, Necip’in toplumla çatışmasını gidermek için başvurduğu güven, saflık ve temizlik, iyi niyetlilik, düzenlilik arayışı ile Suat’ın bulunduğu çevreyle zıtlaşmasından kaçmak için içine girdiği heyecan ve ilgi arayışı birbirleriyle örtüşmekte; Suat’ı ve Necip’i bir araya getirmekte, aşk olgusunun oluşmasını sağlamaktadır. *“Sanki bu öksüz ve çaresiz ruhlar için, birbirinin bakışlarının derinliğinde, bitmiş hayatlarını iyileştirecek bir ilaç vardı”*(Mehmet Rauf, 250). cümlesiyle de Suat’ın ve Necip’in birbirlerine ihtiyaçları olduğu görülmektedir.

“Genç Werther’in Acıları”nda ise Werther’in aşkı yaşama süresince topluma karşı eleştirel bakışının arttığı görülür. Daha önce de bahsedildiği üzere Lotte, Werther için mükemmeliyetin ve yüceliğin simgesi durumundadır; çünkü Lotte iyi kalpliliği, samimiyeti,

hoşgörüsü ve yardımseverliğiyle idealize edilmiştir. Werther'in, Lotte'ye karşı duyduğu aşkı hayatının merkezine koyup bu aşkı amaçlaştırması, içinde bulunduğu çevresini, bu çevredeki insanları Lotte'yi ölçüt olarak yargılamasında önemli bir etken olduğu söylenebilir. Çevresindeki insanlar eğer Lotte'ye benziyorsa, Werther'in gözünde önem kazanırken, Lotte'ye benzemeyenlerin ise soğuk ve yabancı olarak değerlendirildikleri görülür. Werther'in her girdiği yeni sosyal ortam için benzer yorumlar yaptığı görülür: “...*O kasvetli D'de bana pek yabancı gelen kimselerin arasında yaşadığım müddetçe, sana yazmak bir türlü içimden gelmedi*”(Goethe, 83) ve “*En çok canımı sıkan şey ise topluluk ilişkilerinin bayağı oluşu...*”(Goethe,81) cümleleri Werther'in toplumla olan uyumsuz tavrını belirtmektedir. Kısaca birey benimsediği ve hayran olduğu değer yargılarından bağımsız farklı bir düzen içerisinde kendini bulduğunda ön yargı ve eleştirel değerlendirmeler yapmaya yatkınlaşır denilebilir. Yapıtın Werther'in ölümüyle sonlandırılması ve ölümün, aşkla gelen çatışma” başlığında da belirtildiği üzere aşkın doğasında barındırdığı zıtlaşmanın bir sonucu olması, bireyin toplumla çatışmaya itilmesi olarak da değerlendirilebilir. İntihar girişiminin bireyin bulunduğu Hristiyan toplumunun dinsel anlayışına ters düşmesi, bireyin toplumla çatıştığını göstermektedir. Yapıtın “*Hiçbir din adamı cenazenin yanında bulunmadı*”(Goethe, 169) cümlesiyle sonlandırılması da bu duruma kanıt olarak verilebilir.

2.3 BİREY- BİREY ÇATIŞMASI

Aşkî yaşama sürecinde bireylerin duygusal gelgitleri ve psikolojik olarak yıpranmışlıkları sadece kendilerine ve topluma yönelik çatışmalarını değil; çevrelerindeki bireylerle de çatışma içine girmelerini tetiklemektedir. Baskılanmış ve yaşanamayan duyguların bireyleri ilk olarak hüzne, daha sonra öfkeye ve hırçınlığa sürüklemesi birey- birey çatışmasının temelini oluşturmaktadır. Yapıtlarda bireyler aşklarını özgürce yaşamak amacıyla çözüm arayışı içine girmiş olarak görülürler. Toplumsal değerlerin ve düzenin bireylerin önünde birer engel teşkil etmesi ile de bireylerin zamanla umutsuzluğa sürüklendikleri, kendilerini bir şekilde aşktan vazgeçirmek için tezler ileri sürdükleri görülür. Ahlâk çatışması üzerine temellenen bu tezlerin birey-birey çatışmasına sebep olduğu söylenebilir.

“Eylül”de, Suat’ın ve Necip’in birbirlerine büyük bir aşkla bağlı olmalarının ahlâki açıdan yanlışlığı, her ikisinin aklında da sürekli yer etmiş olan ve onları her an diken üstünde tutup rahatsız eden bir durumdur. Bu rahatsızlıktan kurtulmak için birçok yolu -birbirlerinden uzaklaşmak, kendilerine aşkın imkânsızlığını kabul ettirmek gibi- deneyen bireyler, en son büyük bir çaresizlikle yaşadıkları ahlâk çatışmasını bir suç olarak irdeleyip bu suçun “karşı” tarafına ait olduğunu savunmaya başlarlar. Böylelikle başlayan birey-birey çatışması, çözüme kavuşamayan aşk olgusuna daha karmaşık bir biçim kazandırır. Bu karmaşık biçimin de yanlış anlaşılmanın, öfkelenmelerin ve suçlamaların çevrelemiş olduğu bir aşk olgusunu simgelediği söylenebilir. “... fakat ikisi de hassas yapıda oldukları için aralarında böyle dehşet uçurumların açıldığını hissettikleri, kendilerinden ve birbirlerinden iğrenir gibi oldukları...”(Mehmet Rauf, 289.) alıntısından da duygusal yıpranmışlığın ve gittikçe büyüyen ahlâk çatışmasının etkileri çıkarılabilir.

Necip karakterinin duygusal gelgitleri ve kişiliğinde yer etmiş olan güven problemi; çözümsüzlüğünün ve karamsarlığının öfkeyle dışavurumuna etki etmektedir. Suat'a karşı zaman zaman geliştirdiği hırslı tavır aslında kaderiyle bağdaştırarak oluşturduğu istediği aşkı yaşayamadığı düşüncesi karşısında bulunduğu çaresiz duruma karşıdır. *“Sebepe bulamadığı bir dargınlığı vardı ona. Ve onu böyle acıtmaktan büyük bir intikam zevki alıyor...”* (Mehmet Rauf, 264). ile Necip'in bütün kalbiyle bağlandığı ve sevdiği Suat'la çatışma içine girdiği görülmektedir.

“Genç Werther'in Acıların”da ise Werther ve Lotte arasındaki çatışma bireylerin karakterlerindeki zıtlıkların davranışlara yansımalarıyla gösterilmiştir. Lotte, soğukkanlı, duygularına yenik düşmeyen ve mantığını ön planda tutan bir karakter olarak Werther'le çatışması aşk olgusunun yaşanamayacağı gerçeğiyle örtüştürülebilir. Werther ile Lotte arasında görülen birey-birey çatışmasında da ahlak çatışmasının etkisi olduğu görülür. Werther her şeye rağmen Lotte'nin aşkını elde etmeye çalışırken, Lotte Werther'i kendisinden uzaklaştırmaya çalışır. Lotte'nin idealize edilmiş bir karakter olduğu da düşünüldüğünde toplumun ahlak değerlerine karşı gelmesinin olanaksız olduğu söylenebilir. Kısaca, Lotte ile Werther'in ilişkisinin etki tepki mekanizması çerçevesinde geliştiği söylenebilir. Bu mekanizma ise Werther'in duygusal yoğunluğa kendini kaptırarak *“Lotte'nin titreyen ve bir şeyler söylemek ister gibi kıpırdayan dudaklarını çılgın öpücüklerle”* (Goethe, 156) boğmasıyla birlikte sona ulaşır; çünkü Lotte bu duruma karşı Werther ile ilişkilerine son vererek bu duruma tepki gösterir. Lotte'nin bu tepkisi Werther'i ölüme götüren neden olarak belirlenebilir.

SONUÇ

Yapıtlarda aşk olgusunun, yapıtları çözümlenmede anahtar görevi üstlendiği söylenebilir. Her ne kadar aşk kavramı yapıtların ana düşüncesinin ana ögesi gibi görünse de, aslında aşk kavramını yapıtların temel ve yan iletilerinin oluşmasını sağlayan bir araç olarak da görmek uygundur. Aşkın karakterler üzerinde yarattığı etkilerden; yani oluşturulan çatışmalardan yola çıkılarak yapıtların çözümlenmesinin yapıldığı da göz önünde bulundurulduğunda, aşk kavramının yardımcı bir etken olduğu söylenebilir.

Farklı edebiyat akımları ve farklı toplumsal yapılar etkisinde ortaya çıkan “Eylül” ve “Genç Werther’in Acıları” adlı yapıtların içerik, karakterlerin ve birbirleriyle olan ilişkilerinin oluşturulma biçimlerinin gösterdiği benzerlik, aşk kavramının evrenselliğini ve zamana ve uzama olan bağlılığının ne kadar az olduğunu göstermektedir. Alman burjuvazisinde yaratılan Werther karakteri ile İstanbul uzamının kapalı aile yapısı içerisinde yaratılan Suat ve Necip karakterleri karşılaştırıldığında, her birinin aşka yaklaşımları ve aşkı yaşama süreçlerinin benzerlik gösterdiği görülür. Ayrıca aşkın yarattığı duygusal ve düşünsel çelişkilerin insan psikolojisine zarar vermesi, yapıtlardaki karakterlerin benzer davranışlar göstermeleri ve benzer çatışma süreçlerinden geçmeleri üzerinden anlaşılmaktadır. Wether’in, Necip’in ve Suat’ın, aşkın farkındalığına vardıldıktan sonra, yaşadıkları çatışmaların döngüsel bir süreç halinde gerçekleşmesi bir başka benzer durumdur. Geçirilen çatışma süreçleri- bireyin iç çatışması, birey-birey çatışması ve birey-toplum çatışması- yapıtlarda karakterler üzerinden yansıtılan önemli sorunsalları göstermektedir. *Kadın sorunsalı* ve *ahlak sorunsalı* her iki yapıtta da öne çıkarılırken; “Eylül”de evlilik sorunsalının yoğun bir şekilde işlendiği de dikkat çeker. Suat’ın ve Süreyya’nın evlilikleri üzerinden tekdüze hayatın yoruculuğu; bireylerin, kapalı aile yapısında ve evlilik düzeninde kadın erkek rollerinin kesin çizgilerle belirlenmiş olmasından dolayı heyecanlarını yitirmeleri anlatılmaktadır. Bu işlenen konuların

temelinin toplumsal yapı olduğu ve toplumun belirli bir hiyerarşik düzen içerisinde insan hayatını şekillendirdiği gerçekleri de öne sürülebilir. Bireyin kendi gerçekliğinin toplum tarafından oluşturulduğu düşüncesinin farkına varılması, bireyi içgüdüsel olarak zıtlasmaya itmekte ve bu zıtlık arayışı da aşk olgusu tarafından karşılanmaktadır. Aşkın içinde barındırdığı zıtlık durumu, bireyin psikolojik yapısıyla örtüşmektedir; fakat bu örtüşme aşkın doğasından dolayı bireye zarar verir. Bu bağlamda yapıtlarda çatışmaların ölüm teması kapsamında sonuçlandırılmasının aşk kavramının anlamlandırılmasında önemli bir etkisi vardır denebilir. Yapıtlarda Suat ve Werther karakterlerinin ölümü ve ölüm sebebini aşkın yüceliğiyle bağdaştırmaları, aşkın bireyi sürüklediği çatışmaların sonlandırılması gerçeği için önemlidir.

SÖZCÜK SAYISI: 3976

KAYNAKÇA

- Arak, Hüseyin. Genç Werther'in Acıları ve Genç Werther'in Yeni Acıları Başlıklı Eserlerin İçerik ve Biçim Açısından Karşılaştırılması. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 22, 2007
- Çolak, Özgür. Emile Zola'nın Therese Raquin ve Mehmet Rauf'un Eylül Romanlarındaki Evlilik, Aldatma, Pişmanlık konularının Analitik Olarak Karşılaştırılması. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karşılaştırılmalı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, Mayıs, 2007
- Goethe. Genç Werther'in Acıları. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 2002
- Özdemir, Bora Cemal. Mehmet Rauf Romanlarında Kadın. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Haziran 2010
- Rauf, Mehmet. Eylül. İstanbul: Artemis, 2010